

לאכול לערב, או אומרים יצא הקרבן לבית השריפה ויביא קרבן אחר כדי לקיים מצות אכילה, אבל כל שאינו יכול לאכול – שוחטים וזורקים עליו אף לכתחילה. וכן מוכח בסמוך, במה שאמר רבי אלעזר 'שחטו בטהרה ואחר כך נטמאו הבעלים יזרק הדם בטהרה' – רבי נתן היא, משמע שזורק לכתחילה הואיל ונטמא ואינו ראוי לאכילה, ואין דוחים אותו לפסח שני (עפ"י חזון איש קכד).

הכא במאי עסקינן בציבור, דאפילו בטומאה נמי עבדי. אי בציבור אמאי אין הבשר נאכל בטומאה? גזירה שמא יטמאו הבעלים לאחר זריקה...' משמע מכאן שאף על פי שהבשר אסור באכילה מדרבנן, זורק את הדם והפסח כשר ואינו נידון כפסח שאינו ראוי לאכילה, כיון שמהתורה הוא ראוי [וכן יש להלן פא. לגבי טומאת האדם בטומאה דרבנן]. ויש מחלקים בדבר בין פסול דרבנן שמצד הבעלים או מצד הבשר. ויש אומרים שאין להשוות גזרות חכמים זו לזו, ופעמים ראו צורך להתיר הבשר אף באכילה, כגון בטומאת בית הפרס (ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב טו, ג ובהשמטות, ושם ח"ג מג, ג-ד. ובמכתב החזו"א – שם ח"ד פד).

עוד בענין 'אינו ראוי' מדרבנן אם נחשב 'ראוי' מדאורייתא אם לא – ע' במובא בב"ק ובב"ב פא. וע"ע לעיל סט: ולהלן פח: [בתוס' לעיל נט: (ד"ה יכול) נראה לכאורה שאינו ראוי מדרבנן חשיב 'ראוי' מדאורייתא. וכן בתוס' פ. (ד"ה אתה). וע"ע בתוס' להלן צג: שמשמע מדבריהם שאם תחומין לאו דאורייתא, אם נמצא במרחק שיכול להגיע מדאו' בשעת אכילה, אין זה 'דרך רחוקה' הגם שמדרבנן אסור לו להכנס. ותמה שם הגרעק"א הלא מ"מ מדרבנן א"י ליכנס (והרש"ש שם כתב שמש"כ התוס' לאו דוקא). אך נראה שאין זה 'דרך רחוקה' אלא אנוס מאיסור דרבנן. וכמו גמלים וקרוניות חוסמות אותו – שם צד.]. יש להעיר שבמקום אחר צידד החזון-איש בדעת הרמב"ם, שיש אופן שהבשר אינו ראוי לאכילה מדאורייתא ואעפ"כ הפסח כשר, גם לפי מה שאנו נוקטים שאכילת פסחים מעכבת – כאשר הבשר נטמא [ונודע לאחר זריקה], שמועיל ריצוי ציץ להכשיר את הקרבן ולפטור מפסח שני, הגם שאסור באכילה מדאורייתא (ע' חזו"א מנחות לב, לו; קדשים קמא כו, ו). וכן לענין טומאת התהום, נסתפק החזו"א (או"ח קכד, לדף פ) שמא אסור באכילה ואעפ"כ מרצה. ולפי זה מסתבר שכל שכן שאיסור דרבנן שעל הבשר המונעו מלאכול, אינו פוסל את הקרבן.

דף עט

'לא שנו אלא שנטמא הסכין בטמא מת, דרחמנא אמר בחלל חרב חרב הרי הוא כחלל וקא מטמא לגברא, דמעיקרא כי מיתעביד בטומאת הגוף דכרת קא מיתעביד'. משמע לכאורה שאדם הנוגע בכלי שנגע בטמא-מת, חייב כרת אם נכנס למקדש. ולא כן פסק הרמב"ם (ביאת מקדש ג, יד) אלא אעפ"י שהאדם הנוגע הוא ראשון לענין שנטמא תרומה וקדשים, אם נכנס למקדש – פטור. ודבר זה הלכה מפי הקבלה.

ויש לומר שהרמב"ם גרס כאן 'שנטמא הסכין טמא מת' [לא 'בטמא מת'], ורצה לומר שנטמא במת עצמו (עפ"י רש"ש ע' כדוגמת זה לעיל נו. וברד"ה רבינא). ויש גרסאות בכת"י: 'שנטמא במת' / 'בטומאת מת'. נראה לישב באופן אחר; אעפ"י שנתקבלה הלכה לפטור מעונש ומקרבן על ביאת מקדש, עובר הוא באיסור תורה [כמו שבאר בכסף משנה (טומאת מת ה, ה) בדעת הרמב"ם. וכן הוא במנחת חינוך רסג, טז שסג, ז]. וכיון שטומאת הגוף חמורה שהיא בכרת, אם כן אפילו באופן שאין עונש כרת חמורה היא מטומאת בשר, הלכך אעפ"י שהבשר נטמא אין לעשות בטומאת הגוף. ומה שאמרו 'בטומאת הגוף דכרת קא מיתעביד' – כלומר בעלמא.

ועוד יש להוסיף שאין עיקר הטעם משום עונש כרת אלא הכוונה רק לומר שטומאת הגוף חמורה מטומאת בשר שהרי לדעת רש"י (בעירובין קד) יש חיוב כרת על הכנסת כלי טמא למקדש. ואם כן, הלא גם כשמכניס הסכין לעזרה יש בו כרת ומה מוסיף כרת הכהנים שנטמאו, אלא צריך לפרש שמכל מקום לא הותרה טומאת הגוף בפסח כאשר נטמא הבשר כי בעלמא טומאת הגוף חמורה שהיא בכרת (כן פירש בשבט הלוי ח"ו סו"י קפז). ואם כן אין כל קושי לומר שבאמת אין כאן עונש כרת בכניסת הכהנים, כאמור.

ואפשר שעונש 'כרת' האמור כאן, לא משום ביאת מקדש (כדברי התוס'), אלא משום אכילה בטומאת הגוף. וכן פירשו ר"ח [ולא גרס 'כרת'] והמאירי. וכן נראה מלשון הרמב"ם (ו,ט) שפירש כן בגמרא. יש להעיר שכבר הקשה מכאן הר"ש (באהלות א,א) על הדעות האומרות שאין חייבים בטומאת מקדש בטומאת כלים. וכתב שמחלוקת תנאים היא אם חייבים בביאת מקדש על טומאות שאין הנזיר מגלח עליהן. ואולם שיטת הרמב"ם לא תתיישב בכך שהרי פסק שפטור על ביאת מקדש והביא את החילוק שבסוגיא ועל כרחנו לתרץ כנ"ל. וע"ע דברי אמת דף פ.

'... אבל נטמא הסכין בטומאת שרץ דבשר הוא דמטמא ליה... מוטב יאכל בטומאת בשר בלאו...'

מבואר שאף טומאת שרץ הותרה בציבור [ואף זקני דרום (בנבחים כב) לא אמרו טומאת מת דוקא אלא בטומאת הכהנים, שהוקשו מכפרים למתכפרים (ע"ש)], אבל לא בטומאת הכלים. עפ"י חזו"א זבחים ד, יד וכ"כ שם בבאור דברי הרמב"ם ביא"מ ד, יב]. ואולם בדברי המאירי ביומא (ו). מבואר שאף טומאת כלי שרת לא הותרה בטומאת שרץ ונבלה, ואם עבדו חללו. וצריך לומר שמפרש סוגיתנו כדעת האומר אין שוחטים וזורקים על טמא שרץ ואם היו רוב ציבור טמאים בשרץ – עושים את הפסח, אבל להלכה אין שוחטים על טמא שרץ וא"כ לא הותרה אלא טומאת מת בלבד [אלא שהמאירי בסוגיתנו הביא דברי הגמרא בסתם. וצ"ע].

'רוב כהנא אמר: מחצה על מחצה אינו כרוב; טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני.' אף על פי שהלכה היא שאין היחידים עושים פסח שני אלא אם עשו כל הציבור או רובו בראשון [ולכן אם היו רוב הקהל זבים ומצורעים ובוועלי נדות שאינם נדחים, ומיעוטים טמאים מתים, אותם טמאי מת לא יעשו לא את הראשון מפני שהם מיעוטים, ולא את השני – מפני שרוב הציבור לא עשה הפסח בראשון. כמו שפסק הרמב"ם הל' קרבן פסח ז, ד], ואם כן מדוע הטמאים עושים את השני הרי לא היה כאן 'רוב' שעשה את הראשון, כי מחצה על מחצה אינו כרוב לרב כהנא?

ונראה שמוכח מכאן שאין צריך דוקא 'רוב' לעשות את הראשון אלא שלא יהא מיעוטים, כי אם רק מיעוטים הקהל עשה את הראשון, המיעוטים נחשב כמי שאינו שהרי רובו ככולו, וכאילו לא נעשה פסח ראשון על ידי הציבור ולכן אין היחידים עושים פסח שני, אבל מחצה על מחצה, הגם שאינם 'רוב' אך לא נתבטל המחצה לגבי המחצה השני, נמצא שיש כאן פסח ראשון (עפ"י אבי עזרי קמא קרבן פסח ז, ד).

א. יש לעיין לפי זה, לדעת ר"א בן מתתיהו להלן שאם היו הטמאים עודפים באחד אין זה רוב המכריע ודינם כמחצה על מחצה [כן מבואר בגמרא פ. 'סבר לה כר"א בן מתתיהו... א"ה הדר קושיין לדוכתיה, ניעבדו הני לחודיהו והני לחודיהו' – והיינו לרב, ע"ש]. ולפי הנ"ל מסתבר שבוה לא יעשו פסח שני לכל הדעות, אף ללשנא קמא דרב כהנא, שהרי בראשון עשו רק מיעוטים, כי אעפ"י שגילה הכתוב שאין אחד מכריע לעשות הפסח, סוף סוף לא עשו פסח אלא מיעוטים קהל, וכל שלא עשו 'ציבור' בראשון, אין דחייה לפסח שני.

ב. ראה להלן בשם החזו"א שנקט שכל שקרב הפסח בראשון, אפילו על ידי אחד – יחידים מביאים בשני. ואולם כנראה לא אמר זאת בדעת הרמב"ם, שמבואר בדבריו שכל שקרב על ידי מיעוטים בראשון, לא בא בשני.

(ע"ב) 'לרב וללשנא בתרא דרב כהנא, הא דתנא טהורין עושין את הראשון וטמאין את השני,'

כאשר האדם אינו ראוי לאכילה – מודים רבי נתן ורבי יהושע שהקרבן פסול (איש לפי אכלו). ולדעת רבי אלעזר, אם אינו ראוי בשעת זריקה – כשר לרבי נתן (אם אך היה ראוי בשעת השחיטה. עפ"י תוס').

א. היה ראוי להאכל בשעת השחיטה והזריקה, ורק אחר כך נדחה מאכילה, הקרבן או האדם – הקרבן כשר לכל הדעות והבעלים קיימו מצות עשיית הפסח, והבשר יישרף (עפ"י משניות להלן).

ב. לדעת זקני דרום (בנבחים כג), גם אם לא היה האדם ראוי לאכילת פסח בשעת ההקרבה, אם שחטו עליו את פסחו – קיים מצות הקרבת הפסח.

ג. נטמא הבשר קודם הזריקה, שאמרנו לרב ולרבי נתן שכשר אבל לא יזרוק לכתחילה; מדברי התוס' להלן (פ: ד"ה נזרק) משמע שהאיסור לזרוק הוא מדרבנן. ומדברי מהרש"ל (בכמת שלמה כאן) משמע שנקט שדין תורה הוא.

ד. כנזכר, הלכה כחכמים שאכילת פסחים מעכבת בשעת שחיטת הפסח וזריקת דמו (עפ"י רמב"ם קרבן פסח ד, ב, ו; ועוד; לקוטי הלכות).

ג. שחטו בטהרה ונטמאו הבעלים קודם הזריקה; לחכמים שאכילת פסחים מעכבת – לא יזרוק הדם. לרבי נתן שהאכילה אינה מעכבת, אמר רבי אלעזר: יזרוק הדם בטהרה ואל יאכל בשר בטומאה.

נעשו רוב הציבור טמאים לאחר השחיטה; לדברי רבי יוחנן, יזרוק הדם בטהרה ולא יאכל הבשר בטומאה – גזרה שמא ייטמאו הבעלים לאחר הזריקה ויבואו לאכול בטומאה.

כן פסק הרמב"ם (קרבן פסח ז, ט).

ונראה שמדין תורה יכול כהן טמא לזרוק את הדם, וגזרו שייזרוק בטהרה דוקא (עפ"י חזון איש).

דף עט

קמ"ג. מה דין הקרבת הפסח במקרים הבאים?

- א. נטמא קהל או רובו קודם זריקה או לאחריה, או שהיו כהנים טמאים והקהל טהורים.
- ב. היו ישראל טהורים וכלי שרת טמאים.
- ג. נטמא מיעוט הקהל.
- ד. היו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאים.
- ה. האם הנשים באות בחשבון הקהל, אם רובם טמאים או טהורים?

א. נטמא הקהל או רובו או שהיו כהנים טמאים והקהל טהורים – יעשו בטומאה, ואפילו הטהורים עושים בטומאה (אם ירצו. רש"י ד"ה יעשו. ובד"ה אלא פרש"י שאסור ליחלק. ויש לפרש שאסור להקפיד מלהיטמא משום גנאי, אבל אין חיוב להיטמא בדוקא. וע' נוב"ת או"ח פו) – שאין קרבן ציבור חלוק (איש איש כי יהיה טמא... – איש נדחה ואין ציבור נדחים אלא עושים בטומאה. ע' לעיל טו-סו).

מבואר בגמרא שאין הפסח נאכל בטומאה אלא כאשר קרב בטומאה, אבל נטמאו הציבור לאחר זריקת הדם – אסור לאכול בטומאה. ואם נטמאו בין שחיטה לזריקה – יזרוק הדם ולא יאכל בטומאה מגזרה דרבנן כנ"ל.

א. מבואר להלן (צד): שכל האנשים שהם בדרך רחוקה אינם במנין החשבון של הטמאים והטהורים. ולפי זה להלכה שמהמודיעים ולחוץ נחשב 'דרך רחוקה', אין לחשב אלא מי שבאו למקדש לעשות הפסח (עפ"י לקוטי הלכות [וכ"ה במנחת חינוך שפ, יג]. ותמה על הכסף-משנה שהעתיק מדברי הגמרא לחשב את הנמצאים בעזרה. וע' חזו"א קכד לדף צג ד"ה רמב"ם, זבחים ד, טו).

ב. אף כשישראל טהורים וכהנים טמאים, מותר לטמא את הבשר ולאכלו בטומאה, כשם שהותר לטמא את האימורים (עפ"י תוס'). וכן להפך, כשישראל טמאים מותר אף לעשותו בכהנים ובכלי שרת טמאים, שהרי בין כך עתידים לטמאות ולאכלו בטומאת הגוף. עפ"י חזו"א.

ג. כהנים טמאים שאמרו היינו רובם (עפ"י לקוטי הלכות – וכלשון הרמב"ם בפירוש המשנה עו: ובהל' קדה"ה ד,ו). ויש מצדדים לומר דוקא אם כולם טמאים (ע' חזון איש זבחים ד, ט יג; או"ש בהשמטות להל' ביאת מקדש; אבן האול שם ד, יד – עפ"י לשון המשנה)

ד. טומאת כהנים לא הותרה אלא בפסח הבא בטומאה, אבל אם הוקרבו הפסחים בטהרה ועתה נטמאו כהנים אצל היחיד – אינו קרב (ערש"י פ: פא. ד"ה בקרבנותיהן וד"ה במקום שלא. ועתור"ד פ: שאף בדיעבד פסול. אבל מהתוס' בזבחים כג. ד"ה לא) נראה לכאורה שבדיעבד כשר מפני שטומאה דחוייה היא בציבור. וכ"כ המאירי ביומא נ. ע' בחדושי הגר"ז זבחים שם ומקדש דוד כו, א).

ב. היו ישראל וכהנים טהורים וכלי שרת (רוב הכלים הנצרכים לעשיית הפסחים. לקוטי הלכות) טמאים – יעשו בטומאה. רב חסדא אמר: דוקא כשנטמא הסכין בטמא מת שהוא אב הטומאה ('חרב הרי הוא כחלל') ומטמא את האדם אבל סכין שנטמא בשאר טומאות, שאינו מטמא אדם – טהורים עושים ולא טמאים. מוטב יאכל בטומאת בשר ב'לאו' ואל יאכל בטומאת הגוף שהוא בכרת, שסובר רב חסדא טומאה דחוייה בציבור ואינה הותר גמור, הלכך יש לחזור אחר טומאה קלה. וכן אמר רבי יצחק. ואילו רבא אמר: אפילו טמאים עושים (והבשר אשר יגע בכל טמא... והנפש... – כל מקום שאין אני קורא 'הבשר אשר יגע לא יאכל', אין אני קורא 'והנפש...').

א. הלכה כרב חסדא ורבי יצחק כנגד רבא (עפ"י רמב"ם קרבן פסח ז, ט).

ב. כתב המאירי (יומא נ.) שאפילו נשחטו שאר הפסחים בטהרה, נדחתה טומאת הכלים מפסחו של היחיד וקרב בכלי שרת טמאים (וע"ע בחדושי הגר"ז זבחים כג. על תד"ה לא).

ג. נטמא מיעוט הקהל – הטהורים עושים בראשון והטמאים נדחים לשני.

ד. מחצה טהורים ומחצה טמאים; הטהורים עושים את הראשון בטהרה [מלבד לדברי רבי יהודה (פ.) שאין קרבן ציבור חלוק, עושים הכל בטומאה. כן משמע להלן פ. וכ"כ התוס' ד"ה וטמאין].

הטמאים; לרב – עושים בראשון (מחצה על מחצה כרוב (שאינם בכלל 'איש' – ע' חולין כט), והרי כשהרוב טמאים עושים בראשון, אבל טהורים אינם עושים עמהם אלא לעצמם, כי גם הם נחשבים כרוב, ורוב טהורים אינם עושים בטומאה). ואמר רב: אם יימצא תנא הסובר שהטהורים אי אפשר להם לעשות בטומאה, וגם סובר כרבי יהודה שאמר אין קרבן ציבור חלוק – מטמאים אחד מהם בשרץ ויעשו הכל בטומאה. וכן הסכים רב נחמן. ועולא אמר: משלחים אחד מהטהורים (רש"י ותוס') לדרך רחוקה [ואין מטמאים בשרץ, כי סובר עולא שוחטים וזורקים על טמא שרץ. ואין מטמאים במת – שלא לדחותו מחגיגתו, כי סובר שהטמא ביום הראשון אין לו תשלומים לחגיגה. להלן פ.].

לרב כהנא; לפי לשון אחת – עושים את השני (כדין מיעוט הנדחה לפסח שני). ולפי לשון אחרת אינם עושים לא את הראשון ולא את השני (שאינם נידונים כרוב ולא כמיעוט).

מבואר בגמרא שלרב כהנא שנוי הדבר במחלוקת תנאים. ואילו רב יכול לפרש דבריו לפי כל דעות התנאים.

הלכה כרב שהכל עושים בראשון, הטהורים עושים לעצמם בטהרה והטמאים עושים בטומאה (רמב"ם קרבן פסח ז, ב).